

ЗАХИСТ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Як показує історія, війни велись регулярно в період існування людства. Питання захисту цивільного населення стало активно обговорюватися після Другої світової війни, в якій втрати серед цивільного населення виявилися катастрофічними.

Цивільні особи потребують захисту міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) у двох аспектах: 1) під час активної фази збройного конфлікту – від перетворення на об'єкт збройного нападу та наслідків застосування сили проти військових цілей та комбатантів супротивника; 2) коли вони потрапляють під владу супротивника (зокрема, коли вони опиняються на території супротивної держави або коли територія, на якій вони мешкають, стає окупованою) [5]. Саме в другому випадку основним джерелом МГП є IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, яка була прийнята 12 серпня 1949 року (далі – Конвенція IV).

Відповідно до ст. 4 під захистом цієї Конвенції перебувають особи, які в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є [4].

В Резолюції XXVIII Двадцятої міжнародної конференції Червоного Хреста (Відень, 1965 року), і в Резолюції 2444 (XXIII) Генеральної Асамблеї ООН (1968 року) підтверджуються «принципи, яких повинен дотримуватися будь-який уряд і будь-яка інша влада, відповідальна за дії під час збройних конфліктів», серед яких: а) заборонені напади на цивільне населення як такі; б) в будь-який час повинна проводитися різниця між особами, які беруть участь у бойових діях, і цивільним населенням, з тим, щоб по можливості щадити останніх. Більш детально і старанно продумані й норми, які повинні забезпечити захист цивільного населення в I Додатковому протоколі від 8 червня 1977 року до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949

року (далі – Протокол І). В ст. 48 встановлюється основне правило, що вимагає розрізнення – для

забезпечення захисту цивільного населення сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення і комбатантів [5].

Протокол І сформулював більш вдале визначення понять «цивільна особа» і «цивільне населення», що відобразило суть їх правового статусу в період збройних конфліктів. Відповідно до п. 1 ст. 50 Протоколу І: «Цивільною особою є будь-яка особа, що не належить ні до однієї з категорій осіб, зазначених у ст. 4 III Конвенції та ст. 43 цього Протоколу». Іншими словами, цивільна особа – це будь-яка особа, що не належить до категорії комбатантів [1]. Важливо, що у разі сумніву щодо того, чи є особа цивільною, вона вважається як такою.

Відповідно до ст. 51 Протоколу І заборонено напади на цивільне населення або окремих цивільних осіб в порядку репресалій та напади невибіркового характеру [2]. Також в ході збройного конфлікту забороняється заподіювати фізичні страждання мирному населенню або вживати які-небудь заходи, що ведуть до його загибелі та інше [3]. Крім того, забороняються колективні покарання, використання голоду серед цивільного населення, терор, грабіж, взяття заручників.

Однак, в сучасних реаліях, під час збройних конфліктів не завжди дотримуються вимоги Конвенції IV та додаткових протоколів до неї, тому втрати серед мирного населення є досить значними. Як приклад, з початку війни на сході України загинули щонайменше 3 тис. 350 цивільних осіб, а понад 7 тисяч – дістали поранень [7].

На жаль, збройне протистояння на сході України триває, а Крим досі залишається окупованим, а тому питання захисту цивільного населення потребує особливої уваги. Лише активні дії з боку державної влади, так й з боку світової спільноти, зокрема в виді певних санкцій щодо правопорушника Конвенції IV, зможуть призвести до конструктивного діалогу щодо належного дотримання основних принципів міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення.

Джерела:

1. Білозьоров Є. В., Кіндзера Р. І. Міжнародно-правовий захист мирного цивільного населення в умовах збройного конфлікту,

2015. 183 с.

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
3. Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. *Право та суспільство*. 2020. № 5. С. 230–238.
4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n65.
5. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель]; за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016–2017, С. 44–45.
6. Рудюк С. П. Міжнародне гуманітарне право: конспект лекцій. К.: МО України, 2004. 55 с.
7. Новини України та світу. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/646389.html>.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Грушко М. В.